

Các yếu tố tác động đến con đường lan truyền HIV/AIDS

(Phân tích qua số liệu khảo sát về Kiến thức, thái độ và hành vi ứng xử với AIDS trong một số nhóm xã hội nghề nghiệp tại Hà Nội)

ĐOÀN KIM THẮNG

Bệnh AIDS đang là mối hiểm họa của toàn nhân loại. Ở nước ta sự tồn tại nguồn bệnh AIDS trong thực tế đã được khẳng định sau khi phát hiện trường hợp đầu tiên nhiễm vi rút HIV. Do đó nguy cơ lan truyền dịch bệnh AIDS là một thực tế. Theo thống kê chưa đầy đủ của ủy ban Quốc gia phòng chống AIDS Việt Nam cho biết: Tính đến ngày 05 tháng 11 năm 1994, đã phát hiện 1899 người Việt Nam và 79 người nước ngoài nhiễm vi rút HIV. Như chúng ta đã biết AIDS đã trở thành một căn bệnh thế kỷ và hiện nay y học Thế giới vẫn chưa tìm được vacxin phòng bệnh hay thuốc điều trị AIDS có hiệu quả. Tuy nhiên những đường lây bệnh đã được xác định. Khoa học cũng đã khẳng định rằng, quan hệ tình dục nhất là quan hệ tình dục không lành mạnh và tiêm chích ma túy là những con đường ngắn nhất lây truyền bệnh AIDS trong cộng đồng xã hội. Do đó, để ngăn ngừa sự phát triển của bệnh AIDS, việc hiểu biết và có thái độ đối với con đường lan truyền của nó là việc làm có ý nghĩa thiết thực trong toàn thể cộng đồng.

I. Một vài nét về thực trạng tệ mại dâm và tiêm chích ma túy ở Việt Nam.

Như một thứ dịch bệnh, nạn mại dâm và tiêm chích ma túy là một tệ nạn xã hội. Với thuần phong mỹ tục phương Đông, ở nước ta từ xưa đến nay các tệ nạn này đều bị ruồng bỏ, bị lên án gay gắt. Về mặt xã hội, bị pháp luật nghiêm cấm và trừng trị. Và, ngày nay do nạn mại dâm và tiêm chích ma túy còn là bạn đồng hành của bệnh AIDS nên nạn mại dâm và ma túy càng bị xua đuổi mạnh mẽ. Vậy mà, chúng ta đang phải chứng kiến một thực trạng đau lòng là nạn mại dâm và tệ tiêm chích ma túy phát triển không ngừng, với tốc độ nhanh không chỉ về số lượng mà cả về quy mô và tính chất. Khởi đầu tệ tiêm chích chỉ duy trì ở các vùng núi xa xôi, đến nay đã tràn về các thành thị. Nạn mại dâm lúc đầu phát sinh ở các thành phố, thị trấn, giờ đây đang và đã tràn về cả các vùng nông thôn miền núi xa xôi. Từ chỗ mại dâm chỉ là thứ "công việc miễn cưỡng" của một số chị em thất cơ lỡ vận trong cuộc đời hoặc do lối sống hư hỏng, đồi bại. Giờ đây mại dâm đã trở thành một thứ "nghề" tương đối phổ biến của một số chị em trong một số độ tuổi, nguồn gốc xuất thân... Cùng với tiêm chích ma túy, nạn mại dâm - con đường, ngắn nhất để đến với tử thần AIDS, đang là mối đe dọa đối với toàn xã hội.

II Các yếu tố tác động đến khả năng lan truyền HIV/AIDS

Các công trình nghiên cứu khoa học cho biết rằng: Có nhiều con đường lan truyền

HIV, nhưng sự lan truyền vi rút HIV/AIDS chủ yếu thông qua ba con đường chính: do quan hệ tình dục; do truyền qua đường máu và truyền từ mẹ sang con. Trên thực tế các số liệu nghiên cứu ở nhiều nước trên thế giới cũng cho thấy có từ 80% đến 90% số người nhiễm vi rút HIV/AIDS là do lây qua đường tình dục. Cuộc khảo sát KAP về AIDS tiến hành tại Hà Nội tháng 11/1993 với 101 đối tượng xã hội nghề nghiệp bao gồm: người làm lao động nặng, lao động tự do; nhân viên các khách sạn, nhà hàng; các nhân viên y tế và các cán bộ chủ chốt... cho thấy những hiểu biết của họ về nguy cơ lan truyền HIV/AIDS như sau:

Bảng 1. Đối tượng dễ lây truyền AIDS theo đánh giá của các nhóm nghề nghiệp

	Lao động nặng	Nhân viên khách sạn	Sinh viên	Nhân viên y tế	Trí thức	Cán bộ chủ chốt	Cộng %
Gái mại dâm	83,3	91,7	91,0	100,0	100,0	100,0	94,0
Chích ma túy	83,3	83,3	100,0	100,0	100,0	94,1	94,0
Đồng tính	16,7	58,3	62,5	83,3	64,7	82,4	60,0
Tình dục bừa bãi	66,7	100,0	91,7	91,7	100,0	94,1	90,0
Lái xe, tàu	11,1	25,0	25,0	83,3	35,5	29,4	32,0
Bệnh nhân hoa liễu	5,6	8,3	12,5	66,7	29,4	41,2	25,0
Khác			4,2	25,0		5,9	5,0

Ở nước ta hiện nay, nạn mại dâm đang tồn tại dưới nhiều hình thức khác nhau và phát triển mạnh ở các đô thị. Theo số liệu thống kê của Trung ương Hội Liên hiệp Phụ nữ Việt Nam, năm 1992 nước ta có khoảng 200.000 gái mại dâm. Trong tổng số gái mại dâm này, tỷ lệ trẻ em hành nghề chiếm con số khá cao.

Bên cạnh những yếu tố tích cực của kinh tế thị trường nhằm thúc đẩy nền kinh tế phát triển, những mặt trái của nó cũng nảy sinh gây ra những bất ổn trong đời sống xã hội. Thực tế cho thấy nhiều năm gần đây số vụ ly hôn và ly thân trong các gia đình tăng lên rất nhanh. Không ít người coi ngoại tình là "mốt", nhằm nâng cao giá trị bản thân. Bên cạnh nhu cầu muốn hưởng lạc của một số người có lối sống phóng đãng, thì đời sống gia đình tẻ nhạt cũng là nguyên nhân dẫn tới ngoại tình và quan hệ tình dục bừa bãi.

Bảng 2. Ý kiến và nguyên nhân quan hệ tình dục bừa bãi theo tình trạng hôn nhân

	Chưa gia đình	Có gia đình	Tổng
Không kiểm chế được	63,4	67,3	65,6
Đời sống gia đình tẻ nhạt	68,3	80,0	75,0
Nhiều tiền muốn hưởng lạc	80,5	87,3	84,4
Thỏa mãn nhu cầu bình thường	29,3	36,4	33,3
Muốn chứng tỏ mình	31,7	36,4	34,4

Những năm gần đây Nhà hàng, khách sạn mọc lên nhiều. Đó là dấu hiệu của nền kinh

tế mở, cùng với các mặt tích cực thúc đẩy kinh tế hàng hóa phát triển, thì cũng làm nảy sinh những mặt trái của nó. Sự thiếu quản lý các hoạt động này đã và sẽ dẫn tới những điều kiện dễ các tệ nạn xã hội phát triển, trong đó có mại dâm. Các nhóm xã hội nghề nghiệp trong cuộc khảo sát của chúng tôi đều có một nhận thức rằng, bên cạnh lối sống buông thả của một bộ phận dân cư, thì lý do chưa thể kiểm soát triệt để các hoạt động của các khách sạn, nhà hàng là những lý do chủ yếu để AIDS tràn vào nước ta.

Bảng 3. Lý do AIDS tràn vào Việt Nam. Chỉ báo qua các nhóm nghề nghiệp

	Lao động nặng	Nhân viên khách sạn	Sinh viên	Nhân viên y tế	Trí thức	Cán bộ chủ chốt	Tổng %
Do lối sống buông thả	38,9	33,3	25,0	16,7	11,8	17,6	24,0
Do kinh tế mở cửa	16,7	16,7	20,8	8,3	0,0	0,0	11,0
Không kiểm soát khách sạn, nhà hàng	22,2	25,0	29,2	16,7	41,2	41,2	28,0
Chính phủ không có khả năng	11,1	8,3	0,0	25,0	11,8	11,8	11,0
Chưa hiểu về AIDS	5,6	8,3	20,8	33,3	35,3	35,3	23,0
Không biết	5,6	8,3	4,2	0,0	0,0	0,0	3,0

Trong một vài năm gần đây lao động nữ tại các ngành nông lâm nghiệp, y tế, giáo dục chiếm một tỷ lệ cao so với nam giới. Đó là một dấu hiệu đáng mừng. Song, do sự phân công lao động chưa hợp lý cùng với tình trạng mất cân đối về dân số giữa nam và nữ trong chiến tranh, nên khả năng lập gia đình của một bộ phận lớn phụ nữ trở lên khó khăn, nhất là phụ nữ ở những khu vực xa thành phố, ít có điều kiện giao tiếp. Bên cạnh đó cũng có hàng chục vạn người mất việc làm ở các cơ sở của Nhà nước, bổ sung cho đội quân thất nghiệp vốn trước đó đã đông đảo. Mặt khác trong quá trình chuyển sang cơ chế thị trường, một bộ phận không nhỏ dân cư chưa theo kịp, hoặc chưa đủ điều kiện để thích ứng với cách thức làm ăn mới bị hẫng hụt, có thu nhập thấp hoặc không có thu nhập, trong khi đó đạo đức xã hội xuống cấp, chuẩn mực giá trị bị thay đổi... Nhiều người nhất là nam nữ thanh niên chuyển sang ăn chơi đua đòi, trượt dài vào vòng sa đọa. Trong thực tế cũng có một số phụ nữ dựa vào "nghề mại dâm" để sống. Số liệu của Bộ Nội vụ cho thấy: với 2.363 gái mại dâm do Bộ thống kê, thì 65% không có việc làm; 6,5% là xã viên hợp tác xã; 1,6% là công nhân viên chức. Ở nông thôn do thiếu việc làm, dòng người di chuyển vào thành phố kiếm việc ngày càng đông, cũng vì thế mà môi trường đô thị đã là nơi có sức hút mạnh đối với họ. Một bộ phận khá lớn phụ nữ từ nông thôn đi ra đô thị vì lý do kiếm sống, vì muốn tìm sự cân bằng mà những thiếu hụt ở nông thôn họ khó có thể đạt được, đã phần nào lôi kéo họ vào làm bất cứ việc gì để sống. Những mặt trái của lối sống đô thị, cùng với nhiều thói hư tật xấu cũng là mảnh đất tốt cho sự lan truyền và phát triển tệ nạn mại dâm.

Ở nước ta, tình hình phát triển dân số chưa phù hợp với tình hình sản xuất và thu nhập quốc dân. Tỷ lệ gia tăng dân số hàng năm trên 2% nhất là ở các vùng nông thôn có nơi lên tới 3 - 4%. Nhiều biện pháp tránh thai và nạo phá thai ngoài ý muốn đã được sử dụng rộng rãi, các điều kiện cơ sở vật chất, trang bị y tế cơ sở còn thiếu thốn và chưa bảo đảm vệ sinh... Tất cả những khiếm khuyết đó sẽ gây nên những trường hợp đáng tiếc xảy ra, nếu trong cộng đồng có người mắc HIV/AIDS.

Cũng rất thiếu sót khi xem xét về các con đường lây lan truyền vi rút HIV/AIDS nếu không quan tâm tới yếu tố khử trùng các dụng cụ tiêm chích y tế. Việc truyền máu, tiêm chích ở bất cứ trường hợp nào cũng có thể là con đường mà vi rút HIV có thể xâm nhập vào cơ thể con người nếu không coi trọng khâu tiệt trùng dụng cụ tiêm, chích. Số liệu trong cuộc phỏng vấn này cho thấy còn 10,3% các dụng cụ tiêm chích chỉ nhúng nước sôi trước khi dùng.

Như đã nêu, cùng với tệ nạn mại dâm, tiêm chích ma túy là con đường ngắn nhất lan truyền vi rút HIV/AIDS. Hiện nay, do tình trạng quản lý xã hội còn chưa tốt, lại thêm hậu quả và di chứng của chiến tranh để lại bên cạnh tệ nạn mại dâm, nạn nghiện hút, tiêm chích ma túy không chỉ tiếp tục phát triển ở miền Nam, miền núi xa xôi, mà ngay cả ở miền Bắc, tại Hà Nội hiện tượng này đang ngày một gia tăng. Đặc biệt trong đối tượng thanh, thiếu niên, những người làm nghề tự do, làm thuê... Số liệu khảo sát của chúng tôi cũng cho thấy: ở các nhóm nghề nghiệp khác nhau tình hình sử dụng tiêm chích ma túy cũng có những mức độ khác nhau. Tiêm chích ma túy chiếm tỷ lệ cao nhất ở nhóm những người làm nghề tự do và lao động nặng. Có thể tưởng tượng nổi, điều gì sẽ xảy ra khi có nhiều người cùng dùng chung một mũi kim tiêm chích, mà trong số đó lại có người đang nhiễm vi rút HIV?

Bảng 4. Tình hình sử dụng ma túy theo nhóm nghề nghiệp (%)

	Lao động nặng	Khách sạn nhà hàng	Sinh viên	Nhân viên y tế	Trí thức	Cán bộ chủ chốt	Tổng
Đã sử dụng	27,8	0,0	4,2	0,0	0,0	5,9	7,0
Chưa sử dụng	72,2	100,0	95,8	100,0	100,0	94,1	93,0

III. Một vài khuyến nghị.

Các tệ nạn xã hội (ma túy, mại dâm...) là hiện tượng xã hội tiêu cực, có nguyên nhân từ bản thân nền kinh tế xã hội. Ngày nay, nó không chỉ dừng lại ở chỗ làm xói mòn đạo đức thuần phong mỹ tục của dân tộc, mà còn là con đường lây lan vi rút HIV/AIDS phá vỡ hạnh phúc các gia đình. Ngăn chặn và từng bước loại trừ các tệ nạn này ra khỏi đời sống xã hội là việc làm thiết thực để làm lành mạnh hóa các quan hệ xã hội. Có thể nói gốc gác của tệ nạn này là sự nghèo đói, thất học và thất nghiệp. Một nhà Xã hội học Pháp đã nhận xét rằng: Chính sự nghèo đói đã thường xuyên cung cấp những người hành nghề mại dâm. Cho nên ở đâu còn nghèo đói, thì ở đó còn có người hành nghề mại dâm. Ở nước ta, một nước phải kinh qua hai cuộc chiến tranh tàn khốc, nền kinh tế một thời gian dài không có điều kiện phát triển, sự nghèo đói kéo dài triền miên không thể giải quyết một sớm một chiều. Bởi vậy, song song với các chiến lược xây dựng và phát triển kinh tế lâu dài, chúng ta vẫn phải coi trọng biện pháp trước mắt nhằm thu hẹp phạm vi của sự nghèo khổ. Những chính sách hỗ trợ người nghèo, chương trình xóa đói giảm nghèo là những việc làm rất thiết thực và có ý nghĩa.

Cũng phải thấy một thực tế, ở ngay các nước giàu, thì các tệ nạn xã hội cũng vẫn tồn tại, đặc biệt là mại dâm. Vì vậy, cùng với các biện pháp kinh tế, thì việc xây dựng các quan hệ xã hội: quan hệ gia đình theo những chuẩn mực và giá trị đạo đức trong sáng có lối sống văn minh, nhân phẩm phụ nữ được tôn trọng, đó là biện pháp lâu dài và bền vững để phòng chống HIV/AIDS cũng như các tệ nạn xã hội khác. Các biện pháp hành chính nghiêm khắc để giáo dục cải tạo các đối tượng không chịu hoàn lương khó hòa nhập với cộng đồng cũng rất cần được coi trọng.